

KANONICKÉ VIZITÁCIE SMOLENICKÉHO DEKANÁTU V 18. STOROČÍ

Zuzana Lopatková

KANONICKÉ VIZITÁCIE
SMOLENICKÉHO DEKANÁTU
V 18. STOROČÍ

KANONICKÉ
VIZITÁCIE
SMOLENICKÉHO
DEKANÁTU
V 18. STOROČÍ

Zuzana Lopatková

RECENZENTI

Prof. PhDr. Jozef Baďurík, CSc.

Prof. PhDr. Mária Kohútová, CSc.

Prof. PhDr. Jozef Šimončíč, CSc.

OBSAH

Zoznam skratiek	11
1. Úvod	13
2. Literatúra a pramene k dejinám Smolenického dekanátu	18
3. Uplatnené metodologické postupy	25
4. Spoločensko–politická a náboženská situácia na Slovensku v 18. storočí	32
5. Kanonická vizitácia ako historický prameň	38
5.1 Definícia a priebeh kanonickej vizitácie	38
5.2 Dejiny kanonických vizitácií	42
6. Smolenický dekanát v 1. tretine 18. storočia	47
6.1 Smolenický dekanát v r. 1714	47
6.1.1 Sakrálne objekty	54
6.1.1.1 Kostol a jeho interiér	54
6.1.1.2 Kostolné príjmy	59
6.1.1.3 Iné sakrálne objekty, cintoríny	63
6.1.2 Farár	65
6.1.2.1 Osoba farára a jeho úrad	65
6.1.2.2 Farské príjmy a majetky	68
6.1.3 Učiteľ a jeho príjmy	79
6.1.4 Obyvatelia farností	88
6.2 Smolenický dekanát v r. 1731	91

Monografia vyšla ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA
1/0208/10 Kanonické vizitácie ako historický prameň

© Zuzana Lopatková, 2011

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2011

ISBN 978-80-8082-450-1

6.2.1 Sakrálné objekty	93	7.2.3 Iní kňazi vo farnostiach. Pustovníci	233
6.2.1.1 Kostol a jeho interiér	93	7.2.4 Učiteľ	234
6.2.1.2 Kostolné majetky a príjmy	100	7.2.4.1 Osoba učiteľa a jeho úrad	234
6.2.1.3 Iné sakrálné objekty, cintoríny	105	7.2.4.2 Príjmy učiteľa	237
6.2.2 Farár	109	7.2.5 Ostatní služobníci kostola	240
6.2.2.1 Osoba farára a jeho úrad	109	7.2.6 Zemepáni vo farnostiach	242
6.2.2.2 Farské príjmy a majetky	114	7.2.7 Obyvatelia farností	247
6.2.3 Učiteľ a jeho príjmy	125	7.2.7.1 Počet obyvateľov a národnostné pomery	247
6.2.4 Obyvatelia farností	136	7.2.7.2 Náboženské pomery	250
7. Smolenický dekanát v 2. tretine 18. storočia	139	7.2.7.3 Bratstvá	251
7.1 Smolenický dekanát v r. 1756	139	7.2.8 Rehole. Chudobince	254
7.1.1 Sakrálné objekty	141	8. Smolenický dekanát v 3. tretine 18. storočia	255
7.1.1.1 Kostol a jeho interiér	141	8.1 Smolenický dekanát v r. 1782	255
7.1.1.2 Kostolné majetky a príjmy	145	8.1.1 Základné údaje o farnostiach	259
7.1.1.3 Príjmy a výdavky kostolných majetkov	147	8.1.2 Sakrálné objekty	263
7.1.1.4 Iné sakrálné objekty, cintoríny	154	8.1.2.1 Farské a filiálne kostoly a ich interiér	263
7.1.2 Farár	159	8.1.2.2 Kostolné príjmy a majetky	268
7.1.2.1 Osoba farára	159	8.1.2.3 Iné sakrálné objekty	275
7.1.2.2 Vykonávanie farského úradu	164	8.1.2.4 Cintoríny	280
7.1.2.3 Farské príjmy a majetky	170	8.1.3 Farár, jeho úrad a príjmy	281
7.1.3 Učiteľ	181	8.1.3.1 Osoba farára	281
7.1.3.1 Osoba učiteľa a jeho úrad	181	8.1.3.2 Bohoslužby	287
7.1.3.2 Príjmy učiteľa	183	8.1.3.3 Katechézy a procesie	292
7.1.4 Ostatní služobníci kostola	190	8.1.3.4 Vysluhovanie sviatostí, pochovávanie	294
7.1.5 Zemepáni vo farnostiach	193	8.1.3.5 Stav fary a farskí zamestnanci	295
7.1.6 Obyvatelia farností	198	8.1.3.6 Príjmy z farských pozemkov a fundácií	298
7.1.7 Pustovne. Rehole. Chudobince	203	8.1.3.7 Ostatné farské príjmy	299
7.2 Smolenický dekanát v r. 1761	203	8.1.4 Iní kňazi vo farnostiach. Rehole	312
7.2.1 Sakrálné objekty	207	8.1.5 Učiteľ, jeho úrad a príjmy	313
7.2.1.1 Kostol a jeho interiér	207	8.1.5.1 Osoba učiteľa a jeho úrad	313
7.2.1.2 Kostolné majetky a príjmy	209	8.1.5.2 Príjmy učiteľa	318
7.2.1.3 Iné sakrálné objekty, cintoríny	218	8.1.6 Ostatní služobníci kostola	328
7.2.2 Farár	221	8.1.6.1 Kostolní inšpektori	328
7.2.2.1 Osoba farára	221	8.1.6.2 Kostolníci	330
7.2.2.2 Bohoslužby, pobožnosti a katechézy	226	8.1.6.3 Hrobári	333
7.2.2.3 Farské príjmy a majetky	230	8.1.6.4 Pôrodné baby	336

8.1.7 Zemepáni vo farnostiach	338
8.1.8 Obyvatelia farností	343
8.1.8.1 Počet obyvateľov a národnostné pomery	343
8.1.8.2 Náboženské pomery	348
8.1.8.3 Bratstvá	350
9. Záver	353
Zoznam použitých prameňov	362
Zoznam použitej literatúry	365
Zoznam merných jednotiek	372
Slovník termínov	374
Zusammenfassung	376

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

B. Kostol – Biely Kostol
 č. – číslo
 d. – denár
 D. Krupá – Dolná Krupá
 D. Dubové – Dolné Dubové
 D. Lovčice – Dolné Lovčice
 D. Orešany – Dolné Orešany
 HČ – Historický časopis
 H. Krupá – Horná Krupá
 H. Dubové – Horné Dubové
 H. Lovčice – Horné Lovčice
 H. Orešany – Horné Orešany
 HÚ SAV – Historický ústav Slovenskej akadémie vied
 kan. viz. – kanonická vizitácia
 Lib. – Liber
 M. Brestovany – Malé Brestovany
 pol. – polovica
 Porov. – porovnaj
 pozn. – poznámka
 r. – rok
 rod. – rodina
 sign. – signatúra
 SLA – Slovenská archivistika
 SNA – Slovenský národný archív
 S. N. Ves – Smolenická Nová Ves
 SSV – Spolok svätého Vojtecha
 stor. – storočie

tab. – tabuľka

VSOS – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku

zl. – zlatý

1. ÚVOD

Témou predkladanej monografie sú dejiny Smolenického dekanátu ako špecifického cirkevno–organizačného celku, spracované na základe cenného archívneho materiálu – kanonických vizitácií. Predmet práce je prirodzene ohraničený aj časovo: jedná sa o obdobie jedného – 18. storočia. Ťažisko predkladanej práce tvorí rozbor kanonických vizitácií ako historického prameňa. Jeho pramenná hodnota je nesmierne bohatá, a úmerne tomu sú aj možnosti ich využitia skutočne široké, ako na to upozorňujeme na inom mieste monografie. Kanonické vizitácie sú dôležité ako vzácny doklad života ľudí so všetkými jeho aspektmi v konkrétnej historickej dobe a lokalite. Fakt, že ide o dokumenty úradnej povahy dosvedčuje, že kanonická vizitácia ako taká je hodnoverným historickým prameňom.

Predmetom nášho výskumu sú kanonické vizitácie presne historicky a geograficky vymedzeného územia, ktorým je Smolenický dekanát. Teritoriálne z hľadiska cirkevnej organizácie patril do Ostrihomského arcibiskupstva a Bratislavského archidiakonátu. Naša práca teda bude prirodzene nielen aspekt regionálnych dejín. Za skúmaný celok sme si vybrali Smolenický dekanát, aký ho poznáme z obdobia 18. storočia, kedy bola jeho cirkevno–organizačná štruktúra relatívne najstabilnejšia. V období 18. storočia tvorilo Smolenický dekanát 18 farností, ku ktorým bolo pridelených 19 filiálok. Ide teda o pomerne veľké územie, konkrétne tieto farnosti: Bohdanovce, Bohunice, Boleráz, Dechtice, Dlhá, Dolná Krupá, Dolné Dubové, Dolné Orešany, Horné Orešany, Hrnčiarovce, Naháč, Ružindol, Smolenice, Suchá nad Parnou, Špačince, Trstín, V. Brestovany, Zavar, a filiálky: Biely Kostol, Bíňovce, Borová, Dolné Lovčice, Horná Krupá, Horné Dubové, Horné Lovčice, Jaslovce, Kátlovce, Klčovany, Košolná, Lošonec, Malé Brestovany, Modranka, Paderovce, Radošovce,

Šelpice a Zvončín. Samozrejme, skúmaný celok, hoci v priebehu 18. storočia pomerne kompaktný, nebol nemenný, ale v priebehu dejinného vývoja sa viackrát menil (máme na mysli jeho územnú organizáciu). To znamená, že v istom časovom období patrili do Smolenického dekanátu iné farnosti či filiálky. K zmenám dochádzalo aj v rámci Smolenického dekanátu – niektoré obce v istom období nadobudli postavenie sídla farnosti, alebo sa dostali do postavenia filiálky, pričlenenej k farnosti.

Ako sme už uviedli, predmet našej práce je vymedzený aj časovo. Dolnou hranicou je obdobie začiatku 18. storočia, teda obdobie ešte poznačené posledným protihabsburským šľachtickým povstaním, a zároveň obdobie počiatkov absolutistickej vlády v Uhorsku. Horné časové ohraničenie našej práce siaha do obdobia jozefinizmu, kedy jeho predstaviteľ Jozef II. výrazne zasiahol do spoločenských a náboženských pomerov v krajine (najmä vydaním Tolerančného patentu, ale aj ďalšími reformami), ako sa to odrazilo aj v poslednom nami skúmanom ročníku kanonických vizitácií, a to v tzv. baňaniovských kanonických vizitáciách z r. 1782.

Snažíme sa o pohľad historický, ktorý osvetlí dejiny obcí Smolenického dekanátu aj z inej stránky, ktorá dosiaľ nebola skúmaná či prezentovaná. Vzhľadom na to, že ide (hoci nielen) o problematiku cirkevných dejín, sme sa snažili predovšetkým o ekumenický pohľad na dejiny ako historický proces. Usilovali sme sa sledovať a chápať dejiny jednotlivých cirkví ako dejiny ustanovizní, z ktorých každá má svoje nenahraditeľné miesto a poslanie v dejinách nášho národa. Preto aj výrazy ako „heretik“, „luterán“ a pod., ktoré uvádzame v našej práci, treba chápať ako dobovú terminológiu, pričom použitím týchto výrazových prostriedkov sme vonkoncom nechceli zosmiešňovať, prípadne podceňovať príslušníkov akatolíckych vierovyznaní. Napriek tomu, že kanonické vizitácie ako pramene pochádzajú z proveniencie rímskokatolíckej cirkvi, poskytujú aj údaje o príslušníkoch ostatných vierovyznaní, ktorí žili na nami vymedzenom území.

V centre našej pozornosti stojí život farnosti ako takej. Základným cieľom našej práce je rekonštrukcia pomerov a vzťahov v jednotlivých sídlach farností a filiálkach Smolenického dekanátu vo svetle kanonickej vizitácie. Svoju pozornosť upriamujeme predovšetkým na náboženský, kultúrny, sociálny a hospodársky život farností. Ostatne, kanonická vizitácia nám poskytuje základné údaje pre takmer všetky oblasti života farností. Dôležité údaje možno v kanonickej vizitácii nájsť aj o príslušníkoch

nekatolíckych vierovyznaní: o Židoch, evanjelikoch, kalvínoch, anabaptistoch (novokrstencoch) a o ich náboženskom živote v rámci farnosti. Taktiež sa na základe údajov kanonických vizitácií pokúsime podrobnejšie zrekonštruovať aj územné zmeny Smolenického dekanátu a načrtnúť jeho historicko – geografickú charakteristiku, keďže jeho historický vývoj nebol dosiaľ spracovaný.

Pokiaľ ide o štruktúru samotnej monografie, celá práca je rozčlenená na niekoľko kapitol. Po *Zozname skratiek* a *Úvode*, ktorý sme zaradili ako prvú kapitolu, v nasledovnej druhej kapitole podávame prehľad odbornej literatúry a prameňov k dejinám Smolenického dekanátu. Podotýkame, že čo sa týka odbornej literatúry, ide o výberový prehľad. Konštatujeme, že odbornej literatúry k sledovanej problematike je pomerne málo. Ďalej v tejto kapitole ponúkame prehľad archívnych prameňov, s ktorými sme v našej práci pracovali. V tretej kapitole uvádzame prehľad metodologických postupov, ktoré sme v predkladanej práci uplatnili.

Štvrtá kapitola, nazvaná *Spoločensko-politická a náboženská situácia na Slovensku v 18. storočí*, podáva všeobecný pohľad na celkovú politickú a náboženskú situáciu na území Slovenska v nami sledovanom období. Tieto všeobecné údaje, čerpané z dostupnej odbornej literatúry, uvádzame preto, aby sme čitateľa uviedli do problematiky nami sledovaného obdobia, pričom pozornosť upriamujeme na najdôležitejšie udalosti, ktoré súvisia s nami sledovanou problematikou, resp. na udalosti, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili sledované javy.

V piatej kapitole sa zaoberáme kanonickou vizitáciou ako historickým prameňom. Túto kapitolu sme, kvôli lepšej prehľadnosti, rozčlenili na dve podkapitoly. V prvej sa pokúšame definovať kanonickú vizitáciu ako udalosť. Charakterizujeme priebeh tejto udalosti a okolnosti, za ktorých sa odohrávala. Ďalej definujeme kanonickú vizitáciu ako historický prameň, pričom na tomto mieste uvádzame aj široké možnosti jeho využitia pre bádateľov. Druhá podkapitola pojednáva o dejinách uskutočňovania kanonických vizitácií, ktoré siahajú až do čias Byzantskej ríše (do 4. storočia). Zmieňujeme sa najmä o vykonávaní kanonických vizitácií na území Uhorska, pričom konštatujeme, že súvislé kanonické vizitácie máme v Uhorsku zachované až v období novoveku. Upozorňujeme pritom, že uvedený prehľad kanonických vizitácií uvádzame pre konkrétny cirkevno-organizačný celok – pre Smolenický dekanát.

Počnúc šiestou kapitolou, nasledujú kapitoly, predstavujúce jadro práce (6. až 8. kapitola). Tieto kapitoly sú nerovnako dlhé a nerovnako členené, pretože to závisí od povahy pramenného materiálu. Čím je prameň novší, tým viac údajov obsahuje, a tým je aj prameň členitejší. Pri štruktúre jednotlivých kapitol sme vychádzali zo štruktúry kanonickej vizitácie, hoci nie vždy. Niektoré údaje, pôvodne uvedené vo vizitácii na inom mieste, sme, ak sme to uznali za vhodné, presunuli do inej, nami uvádzanej state. Niektoré čiastkové údaje sme spájali do väčších celkov (napr. údaje o farníkoch, ktoré boli často náhodne uvedené napr. pri údajoch o kostole či iných sakrálnych objektoch, o farárovi a pod.). Z toho vyplýva, že štruktúru jednotlivých kapitol práce v žiadnom prípade nemožno považovať za zhodnú so štruktúrou samotnej zápisnice kanonickej vizitácie.

V úvode každej kapitoly hodnotíme historický prameň z formálneho aj obsahového hľadiska. Zaoberáme sa aj samotným uložením prameňa, príp. tým, či bol vydaný v rámci pramennej edície. Po obsahovej stránke hodnotíme vzťah konkrétneho vizitačného ročníka k predošlému, ako aj to, aké údaje v porovnaní s predošlými obdobiami pribudli, prípadne odbudli. Zároveň v úvode každej kapitoly mapujeme cirkevnú organizáciu Smolenického dekanátu (platnú v roku, v ktorom sa tá ktorá kanonická vizitácia uskutočnila). Sledujeme všetky zmeny v postavení fár a filiálok v rámci Smolenického dekanátu; tieto údaje uvádzame ku každému obdobiu pre lepšiu prehľadnosť v samostatnej tabuľke.

Za týmto úvodom každej kapitoly nasleduje rozbor kanonickej vizitácie, členený tematicky. V rámci témy potom uvádzame príslušný stav v jednotlivých sídlach farností a ich filiálkach Smolenického dekanátu. Tieto sídla farností uvádzame nie v abecednom poradí, ale v poradí, v akom ich navštívil v tom ktorom roku vizitátor. Za každým sídlom farnosti vždy nasledujú údaje o jeho príslušnej filiálke, lebo tak postupoval aj vizitátor. Táto forma rozboru sa nám javila ako vhodnejšia, aj vzhľadom na to, že vizitátor sa niekedy odvoláva na predchádzajúce farnosti, ktoré už navštívil.

Kvôli obrovskému množstvu archívneho materiálu sme pristúpili k základnému chronologickému členeniu 18. storočia: prvá tretina 18. storočia (6. kapitola), druhá tretina 18. storočia (7. kapitola) a tretia tretina 18. storočia (8. kapitola). Toto členenie sme uskutočnili s ohľadom na zachované archívne pramene: z dôvodu nárastu vizitačných ročníkov

(počas 18. storočia sa uskutočnilo 5 kanonických vizitácií Smolenického dekanátu), a teda aj nárastu uvádzaných údajov. Uvedené podkapitoly sú tematicky členené na ďalšie state, ktoré pojednávajú o sakrálnych objektoch, farároch, učiteľoch, obyvateľoch farností, ďalej o kostolných, farských či učiteľových majetkoch a príjmoch. Na konci každej state 6. až 8. kapitoly sa usilujeme podať súhrnný, zovšeobecňujúci pohľad na sledovanú problematiku. Predovšetkým vyhodnocujeme sledovaný jav v návaznosti na situáciu z predošlých období a údaje porovnáваме. Vo všetkých kapitolách, ktoré tvoria jadro práce, sme kvôli lepšej prehľadnosti vypracovali tabuľky. Týka sa to najmä majetkových záležitostí (príjmov, výdavkov, stavu pokladníc) kostolov, farárov a učiteľov. Porovnaním týchto tabuliek, presnejšie zhodných položiek v rôznych obdobiach konania sa vizitácií dospejeme k prehľadnému zisteniu vývoja, t.z., či boli majitelia týchto ziskov ziskoví, resp. stratoví, alebo sledovaný stav stagnoval. Za jadrom je zaradený *Záver*, v ktorom sumarizujeme a vyhodnocujeme celý výskum. Prinášame v ňom súhrn poznatkov, ku ktorým sme po dôkladnom preštudovaní odbornej literatúry, ale najmä archívnych prameňov dospeli. Pokusom o syntézu zhromaždených poznatkov sa usilujeme zdôrazniť, že hoci predmetom našej práce je presne chronologicky a historicky vymedzený región, tieto poznatky možno zovšeobecniť a v širokej miere využiť vo viacerých oblastiach historického výskumu. Za jadrom nasleduje *Zoznam použitej literatúry* a *Zoznam použitých prameňov*, v ktorých uvádzame presné bibliografické údaje všetkej použitej odbornej literatúry a všetkých použitých prameňov. Prácu uzatvárajú *Zoznam jednotiek (mier a váh)*, *Slovník termínov*, *Zusammenfassung* a *Príloha*.

2. LITERATÚRA A PRAMENE K DEJINÁM SMOLENICKÉHO DEKANÁTU

Historický a cirkevno-organizačný vývoj Smolenického dekanátu v našej práci budeme sledovať na základe preštudovanej odbornej literatúry a archívnych prameňov.

V prvom rade sme v našej práci využili poznatky, ktoré nám poskytovala odborná literatúra, pojednávajúca o celkovej spoločensko-politickej a náboženskej situácii na Slovensku v nami sledovanom období. Vzhľadom na to, že časové vymedzenie našej práce je pomerne bohaté na závažné udalosti, ktoré sa v dejinách Slovenska odohrali, aj literatúry k tomuto obdobiu je pomerne dosť. Možno ich rozdeliť na dve základné skupiny; jednu tvoria monografie a syntézy, ktoré boli vydané do februára r. 1948, a druhú tvoria jednotlivé štúdiá, monografie a syntézy, vydané po r. 1989. Je všeobecne známe, že vo vymedzenom období bola prerušená kontinuita v systematickom výskume cirkevných dejín na Slovensku. Napriek tomu však nemožno konštatovať, že by cirkevná problematika vôbec nebola predmetom historického bádania, hoci v oveľa menšej miere. Ide najmä o čiastkové štúdiá, publikované v rôznych vedeckých a popularizačných časopisoch.¹ Zo starších prác bolo pre našu prácu významné dielo od J. Špirka, ktorého *Cirkevné dejiny*² možno označiť za dodnes neprekonané. Okrem *Cirkevných dejín* to bolo aj dielo *Snem v Tridente*, kde sa nachádzajú dôležité údaje k dekrétom, ktoré zásadným spôsobom

¹ Množstvo titulov pozri v bibliografiách. Najviac prác, zaoberajúcich sa novovekými slovenskými cirkevnými dejinami, pozri v bibliografii JANKOVIČ, V., ŠKORUPOVÁ, A.: *Bibliografia k dejinám Slovenska (Literatúra vydaná do roku 1965)*. Bratislava : Historický ústav SAV (ďalej HÚ SAV), 1996, s. 294 – 296, 364 – 371. Ďalej vo výberovej bibliografii *Slovenská historiografia 1995 – 1999. Výberová bibliografia*. (Zost. A. Sedliaková). Bratislava : HÚ SAV, 2000, s. 121 – 123.

² ŠPIRKO, J.: *Cirkevné dejiny I. – IV.* (Reprint). Martin, 1943.

ovplyvnili udalosti, ktoré sú predmetom našej práce. Ďalej bolo pre našu prácu prínosné dielo od J. Šátka s názvom *Náboženské pomery v Skalici od reformácie do jozefinizmu* (1946), kde sa zaoberá aj nami sledovaným obdobím, pravda, s použitím iných prameňov, ako sú kanonické vizitácie.³

Osobitnú skupinu odbornej literatúry predstavujú práce, pojednávajúce o kanonickej vizitácii ako historickom prameni. Z tohto hľadiska sú významné práce viacerých nemeckých a maďarských historikov, najmä najnovšia práca od M. Beke.⁴ Zo slovenských historikov ako jeden z prvých na veľkú pramennú hodnotu kanonických vizitácií upozornil historik V. Bucko. Vo svojich dielach⁵ poukázal nielen na dôležitosť tohto pramenného materiálu. V diele *Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom* vydal tzv. *Oláhove kanonické vizitácie z r. 1560 – 1564*, čím tento historický prameň sprístupnil širokej historickej obci. Ďalšou historičkou, ktorá pripomenula, že kanonická vizitácia ako historický prameň sa nevyužíva a je bokom záujmu historikov, bola M. Kyselová. V r. 1983 v časopise *Slovenská archivistika* obsažným príspevkom upozornila na význam a široké možnosti využitia tohto historického prameňa.⁶ Práve M. Kyselová v úvode svojej štúdie upozornila na to, že o podstate, organizácii a historickom vývoji kanonických vizitácií existuje pomerne chudobná literatúra. Táto situácia, žiaľ, platí dodnes. Kanonickú vizitáciu, jej priebeh a výsledok definujú prevažne cirkevné lexikóny.⁷ Základnou

³ O mnohých podujatiach a vydaných zborníkoch, ktoré sledovali uvedenú problematiku, pozri podrobnejšie v príspevku: LOPATKOVÁ, Z.: *Výskum slovenských cirkevných dejín – stav a perspektívy*. In: *Studia historica Tyrnaviensia* II., 2002, s. 137 – 148.

⁴ HUSZÁR, E.: *A visitatio liminum*. Budapešť, 1904. TIMON, Á.: *Visitatio canonica a magyar egyházzogban*. Budapešť, 1884. VARGA, I.: *A canonica visitatio*. In *Vigilia* 1977/2. TOMISA, I.: *Visitatio canonica. Az Esztergomi Főegyházmegyé Barsi Főesperességenék egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1647 – 1674*. Budapešť, 1992. HÁZI, J.: *Die kanonische Visitation des Peter Tormassy Archidiacons von Eisenburg aus dem Jahre 1674*. *Burgenländische Forschungen* 45. Eisenstadt, 1961. ZACH, K.: *Die visitation des Bischofs von Belgrad Marin Ibrisić in Türkisch-Ungarn 1649 in Ungarn-Jahrbuch*. Mníchov, 1977. BEKE, M.: *Pázmány Péter egyházlátogatási jegyzőkönyvei (1616 – 1637)*. Budapešť, 1994 (v tomto diele M. Beke v poznámkovom aparáte uvádza aj bibliografické údaje k ďalším príspevkom, týkajúcim sa uvedenej problematiky).

⁵ BUCKO, V.: *Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom do r. 1564*. Bratislava, 1937. BUCKO, V.: *Mikuláš Oláh a jeho doba*. Bratislava, 1940.

⁶ KYSELOVÁ, M.: *Kanonické vizitácie na Spiši*. In: *Slovenská archivistika* (ďalej SIA), XVIII, 2, 1983, s. 110 – 128.

⁷ Napr. *Kirchliches Handlexikon*. Freiburg, 1912.

prácou tohto charakteru je Corpus iuris canonici, kde priebeh kanonickej vizitácie po právnej stránke definujú jednotlivé kánony.⁸ Pre priebeh kanonických vizitácií na nami sledovanom území vo vymedzenom období sú dôležité aj nariadenia dvoch významných cirkevných zhromaždení: Tridentského koncilu (z r. 1563) a Trnavskej synody (z r. 1629).⁹

Iná je otázka využitia kanonickej vizitácie ako historického prameňa v odbornej literatúre. Postupne pozorujeme v slovenskej historiografii nárast počtu odborných článkov, štúdií a monografií, ktoré tento prameň využívajú. Pokiaľ sa týka historických štúdií, tie kanonické vizitácie využívajú predovšetkým na mapovanie pomerov pre obdobie reformácie a rekatolizácie.¹⁰ Ďalej sa vizitačné zápisnice využívajú najmä pri dejinách školstva, zvonov, výtvarného umenia. Čo sa týka monografií jednotlivých obcí, tie využívajú zväčša len tie ročníky kanonických vizitácií, ktoré boli vydané (Bucko, Beke), a tie ročníky, ktoré sa nachádzajú v archívoch miestnych rímskokatolíckych farských úradov.¹¹ Z kanonickej vizitácie najčastejšie využívajú údaje o sakrálnych objektoch, farároch a o obyvateľoch obcí, veľmi málo, niekedy vôbec sa nevyužívajú napr. údaje o hospodárskych a majetkových pomeroch farárov či kostolov, o zemepánoch a pod. Čo sa týka územia Slovenska, zatiaľ máme spracované na základe kanonických vizitácií dejiny dvoch cirkevno-organizačných celkov: dejiny Spiša (práca M. Kamenickej), a dejiny farností Galantského okresu (práca M. Klobučníka).¹²

⁸ My sme v našej práci pracovali s Corpus iuris canonici, vydaným v r. 1918 vo Vatikáne, ale aj s Kódexom kanonického práva, vydaným v r. 1996 v Bratislave. Podrobnejšie sa tejto problematike venujeme v kapitole Kanonická vizitácia ako historický prameň.

⁹ ŠPIRKO, J.: *Snem v Tridente*. Košice, 1947. PÉTERFFY, C.: *Sacra consilia ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae celebrata II*. Posonii, MDCCXLII (1742).

¹⁰ Napr. KOHÚTOVÁ, M.: *Náboženská situácia na Záhorí v 17. storočí*. In: Trnavská univerzita 1635 – 1777 (Zost. J. ŠIMONČIČ), s. 367 – 374. ULIČNÝ, F.: *Reformácia v Užskej župe*. In: Trnavská univerzita 1635 – 1777 (Zost. J. ŠIMONČIČ), s. 347 – 366, a mnohé iné štúdie (pozri príslušné bibliografie).

¹¹ Napr. v žiadnej monografii, ktoré vyšli o obciach nami sledovaného územia, nie sú využité údaje z kanonickej vizitácie z r. 1761. Jej originál je uložený v Prímási Levéltár v Ostrihome. Zoznam monografií, vydaných o obciach patriacich do Smolenického dekanátu, pozri v pozn. č. 20.

¹² KAMENICKÁ, M.: *Kanonické vizitácie na Spiši ako historický prameň*. Bratislava, 1972. KLOBUČNÍK, M.: *Rímskokatolícke farnosti v okrese Galanta v 18. storočí vo svetle kanonických vizitácií*. Dizertačná práca. Trnava : Katedra histórie FF TU, 2002.

Ďalšiu skupinu odbornej literatúry tvoria práce, ktoré pojednávajú o historickom vývoji, a aj o stave obcí, tvoriacich Smolenický dekanát. Súhrnné údaje o obciach poskytujú tri diely Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku¹³, monografia Bratislavskej stolice¹⁴, práca od J. Háziho. Základné údaje o všetkých obciach Trnavského okresu, z ktorých väčšina je v rámci príslušnosti do Smolenického dekanátu predmetom nášho záujmu, možno nájsť aj v regionálnej práci Dejiny Trnavy.¹⁵ Niektoré čiastkové príspevky k dejinám vybraných obcí nami skúmaného dekanátu možno nájsť aj v ďalšej publikácii, venujúcej sa regionálnym dejinám Trnavy a okolia, ktorá vyšla pod názvom Mojej Trnave.¹⁶

Dôležitým zdrojom poznatkov pre nás bola i práca L. Némethyho Series parochiarum et parochorum..., najmä pri sporných údajoch o správcoch farností, ale aj kvôli základným údajom o všetkých farnostiach nami skúmaného dekanátu.¹⁷

O sakrálnych pamiatkach, ktoré sú taktiež predmetom našej práce, pojednáva najmä dielo Súpis pamiatok Slovenska.¹⁸ Na tomto mieste treba vyjadriť ľútosť, že tento Súpis nevyužil aj pramennú hodnotu kanonických vizitácií, ktoré, ako na to poukazujeme na viacerých miestach našej práce, poskytujú naozaj množstvo údajov k sledovanej problematike, ktoré sa mohli využiť.

Významným zdrojom mimopramenného poznania sú vzhľadom na našu tému historicko-miestopisné práce M. Bela, J. Korabinského a P. Jedlicsku.¹⁹ Z nich najprínosnejšia pre nás bola práca P. Jedličku, ktorá bola napísaná na základe archívnych prameňov. Práca je o to hodnotnejšia, že sa opiera o množstvo prameňov, ktoré už dnes nejstujú.

¹³ *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku* (ďalej VSOS) I., II. (Red. M. KROPILÁK), Bratislava 1977, III. (Red. M. KROPILÁK), Bratislava 1978.

¹⁴ *Pozsony vármegyé. Magyarország vármegyéi és városai*. Budapešť, 1898.

¹⁵ *Dejiny Trnavy*. (Ed. J. Šimončič, J. Watzka). Bratislava : Obzor, 1989.

¹⁶ ŠIMONČIČ, J.: *Mojej Trnave (K dejinám Trnavy a okolia)*. Trnava : B – print, 1998. V práci sú príspevky k týmto obciam: Biely Kostol, Dechtice, Dlhá, Hrnčiarovce, Košolná, Ružindol, Suchá nad Parnou, Zavar, Zvončín.

¹⁷ NÉMETHY, L.: *Series parochiarum et parochorum archidioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque ad annum MDCCCXCIV*. Strigonii, 1894.

¹⁸ *Súpis pamiatok na Slovensku*. I. – III. zv. Bratislava, 1967 – 1969.

¹⁹ BEL, M.: *Notitia Hungariae novae historico – geographica IV*. Viedeň, 1742. KORABINSZKY, J. M.: *Geographis-historisches und Producten-Lexikon von Ungarn*. Bratislava, 1786. JEDLICSKA, P.: *Kiskárpáti emlékek I.*, Budapešť 1883, II., Jáger 1891.

Zuzana Lopatková

Kanonické vizitácie
smolenického dekanátu
v 18. storočí

J A Z Y K O V Á K O R E K T Ú R A

Darina Jašeková

S A D Z B A

© Ladislav Tkáčik

V Y D A V A T E L

Hornopotočná 23, 918 43 Trnava

Tel.: +421 33 5939303

historia@truni.sk

fff.truni.sk

Monografia vyšla ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA
1/0208/10 Kanonické vizitácie ako historický prameň

© Zuzana Lopatková, 2011

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2011

ISBN 978-80-8082-450-1